

- Никифорова Надежда Ивановна-үрдүк категориялаах иитээччи
- Осипова Татьяна Владимировна-иитээччи
МБДОУ Детский сад № 70 «Кэрэчээнэ»
Хатассы/ГО Якутск

**«Эрбэхчэй Бэргэннэр»
оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор
эттэрин-сииннэрин сайынналар бырайыак**

I. Бырайыак аннотацията.

Бырайыак темата: «Эрбэхчэй Бэргэннэр» оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор эттэрин-сииннэрин сайынналар бырайыак.

Бырайыак автордара: Хатастааҕы 70 нүөмэрдээх «Кэрэчээнэ» уһуйаанын иитээччилэрэ Никифорова Надежда Ивановна, Осипова Татьяна Владимировна, Жирохова Айталига Семеновна.

Ытытлар тэрилтэтэ: Хатастааҕы 70 нүөмэрдээх «Кэрэчээнэ» уһуйаан.

Бырайыак кыттааччылары: Иитиллээччилэр.

Ытытлар кэмэ: уһун болдьохтоох, 2022 сылтан 2026 сылга дылы.

Бырайыак төрүөтэ (актуальнаа):

Билигин сайдыылаах кэмгэ тас сабыдыал омсолоох дьайыларыгар бэриммэт бигэ өйдөөх-санаалаах, Аҕа дойдутун көмүскүүр патриот, эт – хаан өттүнэн чэгиэн – чэбдик, сымса, айылҕалыын алтыһарыттан дуоһуйар ис туруктаах, доруобай чөл оҕону иитэн таһаары.

Бырайыак проблемата: Билигин балысхан сайдыылаах үйэҕэ тас дойду култууратын сабыдыала, саха ыччатыгар өбүгэтин үгэстэрин, сиэрин-туомун умнуутугар тириэрдэн эрэр. Араас куһаҕан көстүүлэри утары биһиги көмүскэлбит - төрүт үгэспит, тылбыт-өспүт, сахалыы толкуйбут, сатабылбыт буолар. Ону оҕолорго тиэрдии.

Чинчийии объекта: Саха омук - кэлэр кэскилин – оҕону, норуот педагогикатынан иитэр-үөрэтэр биир кэлин үлэтин эйгэтэ.

Чинчийии предмета: Оҕону чөл олоххо угуйуу, этин-хаанын эрчийии.

Манна сиэттэрэн бырайыакпыт **сүрүн сыала** тэтин мас оноһуктарынан уонна сахалыы хамсаныылаах оонньуулар нөнүө оҕону эт-хаан, өй-санаа, майгы-сигили өттүнэн иити, сайыннары.

Соруктара:

1. Оҕо күннээҕи олоҕор тэтин мастан оноһуктары уонна сахалыы хамсаныылаах оонньуулары киллэрии уонна туһаны;
2. Тэтин мастан оноһуктары уонна сахалыы хамсаныылаах оонньуулары туһанан оҕо доруобуйатын тупсарар, этин-сиинин сайынналар, өй-санаа, майгы-сигили өттүнэн сөптөөхтүк иитэр сатабылын билии, ханатыы, чопчулааһын;
3. Сахалыы хамсаныылаах оонньууларга картотека оноруу;
4. Тэтин мас доруобуйаҕа туһатын уонна хайдах сөпкө туһаныллыахтааҕын биир уопсай босубуйа онорон таһаары.

Тоҕоостооҕо: Араас сайыннарылаах оонньуу сайдыабыттан, оҕо сүүрэ – көтө оонньообот буолан, доруобуйатыгар оҕустарыта элбээтэ, эт-хаан өттүнэн сайдыылаа уҕараата.

Сабаҕалааһын: Оҕону кыра сааһыттан төрөөбүт норуотун үтүө үгэстэригэр уһуйдахха, айылҕалыын алтыһыннардахха, сахалыы чөл куттаах, эт – хаан өттүнэн чэгиэн – чэбдик, төрөөбүт норуотугар, Ийэ сиригэр бэриниилээх, билиигэ тардыһар сайдыылаах киһини иитэн таһаарыахха сөп.

Бырайыак олоххо кириитин түһүмэхтэрэ:

1. Тэрээһин (2022 сыл агаара)

- Уһуяан иһигэр үлэлиир хайысхалары биир бырайыакка түмүү;
- үлэни былааннааһын, оҕоҕо сөптөөх эйгэни тэрийии;
- оҕолору кытта алтыһы;
- оҕолор сайдыыларын кэтээн көрүү.

2. Сүрүн түһүмэх (2023-2025)

- былааннары үлэҕэ киллэри;
- ханнык ньымалар табыгастаахтарын чопчулааһын;
- оҕолор сайдыыларын, үлэ хаамыытын кэтээн көрүү;
- тэттик түмүктэри оноруу;
- үлэҕэ сыанабыл биэри;
- көннөрүүлэри киллэри.

3. Түмүктүүр түһүмэх (2026 сыл бастакы агаара)

- оҕолор сайдыыларын, ыытыллыбыт үлэ түмүктэрин ырыты;
- үлэ уопутун араас формаларынан тарҕаты (сүбэ тиһиктэри, методическай пособиялары оноруу, бэчээттэти, семинардары ыыты, кытты, НПК, профессиональнай куонкурустарга кытты уо.д.а.).

Бырайыак олоххо кириитэ:

Бырайыак 4 сылга диэн ананан оҥоһулунна. Оҕолор саастарынан көрөн бөлөхтөргө араардыбыт:

- Кыра бөлөхтөр – 2 - 3 саастаахтар;
- Орто бөлөхтөр – 4-5 саастаахтар;
- Улахан бөлөхтөр - 6-7 саастаахтар.

II. Бырайыак сүрүн чааһа.

Бырайыак 3 хайысханан анаммыт күннэригэр үлэлиир.

Хайысхалар

1. Сарсыардаанньы сэрээккэ;
2. Күнүскү утуйуу кэнниттэн эти – сиини эрчийии (тэтин мастан оҥоһуктары туһаны);
3. Сахалы хамсаныылаах оонньуулар.

Төрөппүтү кытта үлэ:

Төрөппүттэр өйдөрүн-санааларын оҕо иитиитигэр туһаайан, этнопедагогика төрүттэригэр үөрэтэн, инэрэн, бэйэ үөрэҕириитигэр уһуйан, оҕону кытта тэҥнэ сайдара, бары өттүнэн туһалаах, кэскиллэх суол буолара саарбаҕа суох.

- Төрөппүт оҕотун иитиитигэр төрүт үгэни киллэри, өйдөһүү, оҕо этин – сиинин, өйүн – санаатын сайыннарыыга сыалы-соругу туруоруу.
- Оҕо эт – хаан, өй – санаа өттүнэн сайдарыгар, чөл буоларыгар көмөлөһүү, сөптөөх усулуобуйаны тэрийии.
- Төрөппүтү кытары бииргэ үлэлээтэххэ эрэ үчүгэй түмүккэ тийиэххэ сөп.

Ситимнээх үлэ:

Бырайыакпыт үтүө түмүктээх буоларыгар уһуйаан иитээччилэрин көбүлөөн биир ситимнээхтик үлэ барыахтаах.

Түмүк

Хас биирдии оҕо атын оҕону кытта оонньуу нөнгө бодоруһар, кэпсэтэр. Оонньууга оҕо бэйэтэ толкуйдуура күүһүрэр, айар, тутар, тэнниир дьоһура сайдар, билиитэ-көрүүтэ кэниир. Бэйэтэ көхтөөхтүк кыттар буолан, тэннэ быһаарсар, билиигэ-көрүүгэ быһаарсара күүһүрэр.

Түмүктээн эттэххэ, хамсаныылаах оонньуулар оҕоттон сымса, сылбырба, кытыгырас, имигэс, хормун буолууну эрэйэллэр. Тэтин мас эмтээбин бары билэбит. Онтон өскөтүн күннээҕи олоххо туһаннахха оҕо илиитин-атаҕын былчыннарын сайынналар, доруобуйата, тутта-хапта сылдыбаллара тупсар, оҕо бэйэтигэр эрэнэр иэйиитэ уһуктар. Бу көстүүлэр оҕо доруобуйатыгар, этэ-хаана чэбдигирэригэр, хамсанар дьоһура, өйө-санаата сайдарыгар, саната-инэтэ тупсарыгар сүнкэн оруоллаах.